Verbonds op die ordre op welke zy voorgesteld worden aannemende, verbind sich selven door die aanneminge om de plichten, die in de vooriger beloften begrepen worden te betrachten, voor en aleer hy sich van de uytvoeringe der verdere belofte kan verzeekeren. En op dese wyse word het Verbond onderling en wederzyds (mutuum). Godt stelt in den Euangelio zyne beloften op een zeekere ordre voor. De mensch word uyt kracht van de wet, voor zoo veel die het genade-verbond bedient, verbonden om die beloften op de zelve ordre te omhelsen. Terwijle het geloove dit doet, verbind sich de geloovige te gelijck tot de betrachtinge van een nieuw leven, voor en al eer hy sich het Geluckzalige leven beloove: En in dezer voege is het een dubbelzydig verdrag" (conventio dipleuros) [6]).

Het verbond wordt dus inderdaad ook nu weer opgevat als tweezijdig; deze regel, voor het werkverbond door Witsius reeds erkend, wordt nu op het genadeverbond overgedragen.

Maar deze lijn wordt door een andere gekruist.

Want reeds tevoren heeft Wits iets anders daar tegenover geplaatst. Het genadeverbond is te onderscheiden al naar gelang het op den Borg, dan wel op ons ziet. Het is, o zeker, „ten opsigte van de borge meer een Verbondt, ten opsigte van ons meer een Testament" [7]). „Daar en is geen ongerymtheyt in gelegen, indien wy stellen, dat die dispositie van het Nieuwe Verbondt, welke aan den borge gedaan is, de eygene gestalte van een Verbondt heeft, beteekenende een dubbelzydig (dipleurisch) verdrag van onderlinge (mutuae) trouwe; doch dat de andere dispositie die aan ons geschiedt is meer het fatsoen heeft van een Testament, en meer alleenzydig (monopleurisch) is" [8]).

Men ziet het: tweezijdig, en toch weer niet tweezijdig. Het één verteert het andere. En de theologische spreekwijze blijft, zelfs in de nadere onderscheiding, zeer onzeker. Werd er nog ronduit en definitief gezegd, dat ten aanzien van den Borg van een verbond, en ten aanzien van ons van een testament te spreken valt, men zou althans een scherpe onderscheiding hebben gekregen. Maar neen, elke werkelijke uitspraak initigeert zichzelf; het spel van geven en nemen wordt in de onderhavige pericoop feitelijk permanent. De eigen(lijke), de aan het verbond als zoodanig eigene „gestalte" (notio) des verbonds, die is er ten opzichte van den Borg. Zoo staat het in den tekst; men denkt eventjes, althans dááraan houvast te hebben. Maar 't is toch niet zoo; want aan den rand staat het weer een tikje minder stellig: het verbond der genade, zoo heet het daar, is ten aanzien van den Borg „meer" (magis) een verbond. „Meer" een verbond, dan een testament. Dus, toch óók een testament. En wat ons betreft, ons, in onderscheiding van den Borg, de dispositie, die ten aanzien van ons getroffen is, die „nadert meer", die komt meer nabij... tot een testament. Of eigenlijk is ook dat nog weer te scherp: ze komt meer de gelijkenis van een testament nabij (ad testamenti similitudinem proprius accedere). Derhalve is ze toch ook nog wel verbond.

De eerste verlegenheid: is het genadeverbond, waarin de uitverkorenen, het „kleine kuddeke", de „algemeene kerke" (259, ecclesia catholica, 205) gelden als de eene der twee partijen, nu tweezijdig, ja, of neen? Van het werkverbond is het stellig beweerd; maar wordt nu bij het genadeverbond een terugtrekkende beweging gemaakt? Ja, te ontkennen valt het niet.

*

En zoo komt Wits er toe, gelijk we opmerkten, den naam „verbond", als 't er op áánkomt, minder passend te achten voor wat hij toch ook weer zelf steevast het „genade-verbond" noemt. De wig wordt tusschen het genadeverbond en elk ander verbond gedreven; in navolging van Coccejus wil Wits nu scherp onderscheiden hebben tusschen een „testamentair genadeverbond" en een „verbond, dat op een verdrag, een overeenkomst, een wet berust" [9]). Begonnen met de verzekering, dat hij er niet aan denkt, „testament" en „verbond" uit elkaar te rukken, wordt toch het begrip „testament" aldus uitgewerkt, dat, wel niet in betrekking tot Christus, den Borg, maar wel degelijk ten opzichte van de Zijnen, het substantief „testament" het andere substantief, n.l. „verbond", verslindt. Verslindt, men versta mij wel, op het standpunt van Wits zelf; verslindt, als men n.l. hem zou willen houden aan wat hij eerst over een verbond-in-het-algemeen gezegd heeft.

Het is hier niet de plaats, nauwkeurig na te gaan, hoe Wits tot deze constructie komt, of hoe hij ze aannemelijk maken wil. We hebben met deze artikelen een ander doel. We willen slechts aantoonen, hoe men, èn vroeger, èn tegenwoordig ook onder ons hier en daar, vanwege den ernstigen drang tot een harmonische theorie, en tot het trekken van een verbindingslijn tusschen verkiezing en verwerping, komt tot constructies, die het verbond dan weer van dézen kant, straks weer van den anderen, beleedigen en beschadigen. En voor wat dát betreft, is Wits een waarschuwend voorbeeld. Hij schijnt het zelf gevoeld te hebben. Want nadat hij onder verwijzing naar Coccejus en Cloppenburg, en — ietwat vaagjes naar Iunius — de redeneering ten beste gegeven heeft, die we kortelijk hierboven aanhaalden, zegt hij: nu moet ge vooral niet denken, dat ik, Witsius, op die manier de verbondsleer op haar kop zet, dat „door dit gevoelen het gantsche fatsoen van een verbondt wordt weggenomen, hetwelke bestaat in een beding en wederbeding". Het woord „berith" (het hebr. woord voor „verbond"), zoo zegt Wits, kan immers alles en nog wat beteekenen (261, lat. 207). Volkomen waar. Maar daar loopt de zaak niet over. De kwestie is maar, of Wits' constructie klopt met de beteekenis, die hij zelf in zijn wetenschappelijk betoog nu eenmaal aan het woord „verbond" gegeven heeft. We gelooven, dit te moeten ontkennen. Stipulatie (beding) en restipulatie (wederbeding), ze zijn eerst met zóóveel woorden voorgesteld als behoorende tot alle, en dus ook tot dit verbond. Maar als 't er op áán komt, dan luidt het: „Het Genaadeverbond... dewyle het bestaat in loutere beloften, schrijft eigentlyk niets voor als een plicht, eyscht niets, beveelt niets; zelfs dát niet: gelooft, vertrouwt, hoopt op den Heere, en wat van diergelijke plichten meer is. Maar het VERHAALT, BOODSCHAPT, en BETEEKENT ons, wat God in Christo belooft, wat hy doen wil, en doen sal" [10]).

Wèg is het schema van stipulatie-restipulatie; wèg zijn feitelijk ook de twee „deelen" van het verbond: belofte en eisch. Wèg is wat heel de inzet van het boek was. Maar het dikke boek verschijnt niettemin; het boek, „dat wordt hoe langer hoe dikker...", maar het verbond is tot een boodschap + garantie versmáld.

*

De eisch Gods als „deel" van het verbond (in alle verbonden twee deelen begrepen), zoo zeiden we, valt bij Wits, goed beschouwd, weg. Feitelijk blijft er maar één ding over, niet als deel, maar als geheel: belofte, toe-zegging. Want plicht, bevel, dat valt allemaal onder de „wèt", zoo zegt Wits [11]).

En hiermee zijn we meteen toegekomen aan het derde punt, waarop we hierboven attendeerden als een der tegenstrijdigheden bij Witsius: de kwestie der verbondsdreiging. Een verbond, dat, als men het nu secuur zeggen wil, niet meer beveelt, dat kan, als men het weer precies neemt, ook niet dreigen. Dreigementen hooren dáár, waar plichten worden opgelegd. Plichten hooren bij de wet. Derhalve hooren dreigingen ook bij de... wet. „Alle dreygementen zyn uyt de Wet, welcke Wet ten opsichte van alle haare deelen sich voegt en schikt na het Genaade-verbondt" (264). Want — wat dit laatste betreft, de wet bewijst het genadeverbond haar dienst (265); in de prediking van Christus en de apostelen is een „menginge van wet en van Euangelium". Maar als Wits daaraan toekomt, dan breekt meteen in het laatste stuk van zijn betoog de draad af. „In de Predikatien van de Propheeten, van Christus, en van de Apostelen, is een seekere menginge van verscheydene leeringen, die wel met een vaste knoop aan malkanderen gehegt zijn, en waarvan de eene seer bequaamelyk aan de andere ondergeschikt word; maar die nochtans elk in het bysonder tot haare eerste oorspronge gebragt moeten worden, soo dat de beloften der Genaade tot het Euangelium, alle de voorschrijvingen van plichten, en dreygementen tegen de quaaddoeners, tot de wet gestelt moeten worden te behooren" (265).

Hier valt, strikt genomen, de verbondsgehoorzaamheid als zoodanig weg, tegelijk met de verbondsdreiging, en den verbondsvloek. Ze vallen weg in het genadeverbond. Maar het betoog klopt niet. De draden er van zijn niet „met een vaste knoop aan malkanderen gehegt". Want in het vervolg der verbondsgeschiedenis wordt door Wits gescheiden, wat in den aanvang één heette te zijn: belofte en eisch; stipulatie en restipulatie. De wederkeerigheid, de tweezijdigheid trekt gaandeweg in den loop der verbondsgeschiedenis zich terug; het verbondsstatuut versmalt zich, valt van twee deelen op één terug.

Wij critiseeren hier Wits niet. We zeggen alleen maar: ziedaar, hoe men getracht heeft, de moeilijkheden te overwinnen, en tusschen verborgen en geopenbaarde dingen een band te leggen, die het denken bevredigde.

Ontkrachting van het verbond, denaturatie, wegneming van zijn karakter, dát was de prijs, die er voor betaald werd. Ons ter waarschuwing, ook in de huidige ontwikkeling der theologische denkbeelden binnen de Gereformeerde Kerken.

K. S.

Prof. Dr C. van Til.

Onder verwijzing naar hetgeen we inzake personalia elders in dit nummer opmerken, mogen we langs dezen weg onze vreugde er over uitspreken, dat, gelijk ons dezer dagen gebleken is, ook aan Prof. Dr C. van Til (Westminster Theological Seminary, Chestnut Hill, Philadelphia P. A., U.S.A.) het eere-professoraat is aangeboden door de universiteit van Debrecen, ter gelegenheid van het jubileum, waarvan onze lezers reeds kennis kregen. Aan Prof. Van Til, wiens „Brieven uit Amerika" door onze lezers om hun informatorisch karakter en principiëele leiding steeds zeer gewaardeerd blijken, willen we ook langs dezen weg onzen hartelijken gelukwensch doen toekomen.

K. S.

6) a.w. 262, Lat. ed. 208.

7) a.w. 261; Lat. ed. 207: Foedus Gratiae respectu Sponsoris magis est Foedus, respectu nostri magis Testamentum.

8) a.w. 261; Lat. ed. 207: Nihil est absurdi si contendamus, illam novi Foederis διαθήκην, quae *Sponsori* facta est, propriam *Foederis* notionem habere, significantem pactum mutuae fidei διάλογον, alteram autem dispositionem *Nobis* factam ad *Testamenti* similitudinem proprius accedere, & magis μονόλογον esse.

9) De aangehaalde Nederlandsche vertaling (259) laat dit gedeelte weg; maar de Latijnsche tekst, 205, heeft een breede passus, waarin tenslotte opgemerkt wordt: Quae (het voorafgaande) non eo a me afferuntur, quod notiones Foederis & Testamenti confundi velim: sed ut ostendam Foedus Gratiae Testamentarium esse distinguendum a foedere quod pacto conventioneque, sive lege nititur. Ned dissimulo me id in Coccejo invenisse. De Foed. § 87. Unde miratus sum, repertum esse Virum Doctum, eundemque summum Cocceji admiratorem, qui haec carperet.

10) a.w. 262, Lat. ed. 207/8: Sed quod palmarium est, ita hanc foederis contessarationem optime concipi arbitramur. Foedus gratiae, sive Evangelium stricte sic dictum, quod illius foederis formula est, quum in meris consistit promissis, nihil proprie praescribit ut officium, nihil exigit, nihil mandat; ne hoc quidem, Crede, Confide, Spera in Dominum, & quae sunt similia. Sed refert, nunciat, significat nobis, quid Deus in Christo promittat, quid facere velit, & facturus sit.

11) Omnis praescriptio officii ad Legem pertinet, 208.

De eenheid van het verloste leven.

Dat is wel een wonderlijke strofe uit het lied van de Kinderen van Korach: Mijn hart en mijn vleesch roepen uit tot den levenden God. (Psalm 84:3). Wij kunnen ons beter vinden in de woorden van Psalm 42: Ja, mijn ziel dorst naar den Heer... Maar dezelfde David heeft het ons ook voorgezongen: Mijn vleesch verlangt naar U! (Ps. 63:2). Deze openbaring Gods in de bevinding van Zijn knecht is ons eigenlijk vreemd. Och, wat hebben wij niet op het lichaam gegromd en op de stof gescholden! De eigenwillige martelaren der ascese hebben beleden: ik geloof in de kastijding des vleesches. Franciscus sprak nederbuigend van: Broeder Ezel! Gemakkelijk zou een dikke bloemlezing zijn samen te stellen van gedichten en gezangen, waarin de ziel verheerlijkt wordt ten koste van het lichaam. Het zoogenaamd materialisme, dat van de stof niets heeft geként, heeft ons nog meer dan vroeger tegen de stof opgezet. Wat een anti-stof-preeken en toespraken hebben wij daaraan te danken! Zeker, tegenwoordig zijn wij, calvinisten, heel goed voor ons lichaam. Wij wonen in huizen met een badcel, wij weten veel van vitaminen, wij zwemmen, al of niet gemengd, wij oefenen mee met de N. C. R. V. Maar bij al de aandacht die wij aan de lichaamsfunctie besteden, zijn wij het er over eens dat het een lagere functie is. Voor ons besef past het lichaam niet in het Hooglied, maar in het Laaglied. Wij spreken gaarne van menigerlei genade, maar van genade voor het lichaam reppen wij zelden. Dat het lichaam betrokken is bij het gaan naar den tempel, dat het vleesch dorst naar de voorhoven des Heeren, dat lijkt ons een beetje wonderlijke beeldspraak. Neen, David, neen, Kinderen van Korach, wij zijn een ander lichaam gewend dan waarvan gijlieden hebt gezongen. Een lichaam, dat liefst wil blijven liggen als de kerkklokken luiden en dat gaap-neigingen vertoont onder de preek. Met onze ziel is het wel tamelijk goed gesteld, meenen wij, maar het lichaam is bij die heilige dingen niet betrokken. Trouwens wij kennen het daartoe geen recht en geen capaciteiten toe. Dat demonstreeren wij ook wel. „Broeder Ezel" hangt vaak erg onaesthetisch in de bank. Wij knielen niet bij het gebed en staan niet óp om te zingen, óns vleesch roept niet uit tot den levenden God. Dominee denkt meestal ook niet om zijn vleesch, aan zijn stem besteedt hij geen zorg en zijn armen gebaren lukraak in de wonderlijkste bewegingen soms. Als ons vleesch dorst... dat de kerk uit mocht wezen en wij aan de koffie mochten gezeten zijn, stillen wij het met een pepermuntje en ons hart roept uit: hoe hijg ik om van dit vleesch te zijn ontbonden! Overigens moet u die exclamaties van dat hart niet al te serieus nemen, het is meer bedoeld als een zacht protest tegen dat expansieve vleesch! Het is jammer dat wij des Zondags ons vleesch niet kunnen thuis laten bij de kinderen, die nog niet tot hun verstand gekomen zijn.

Wonderlijke menschen zijn wij toch! Daar brengt God ons in Zijn huis. Door de wondere poort van het oor, dat Hij geformeerd heeft, komt het evangelie mijn ziel binnen. Dank God voor dat oor, broeder, gij zoudt anders die blijde boodschap niet kunnen hooren! Door de kristallen poort van het oog ontvangt mijn ziel het heilig sacrament. Dank God voor dat oog, zuster! Zonder dat oog zoudt gij de genade des Heeren in de Bondszegelen niet kunnen zien! Dan loven wij den God onzes levens. Dankt God voor uw stem, vrienden, zonder haar zoudt gij den Heere niet kunnen prijzen!

Ach, dat wij leerden ons halve en kwart-evangelie prijs te geven voor het volle evangelie van de volkomen verlossing. Ach, dat wij ernst maakten met onze belijdenis: ik ben met lichaam en ziel het eigendom van mijn getrouwen Zaligmaker!

Laat dat evangelie u troosten, mijn vriendin op het ziekbed en mijn vriend, die door velerlei kwalen en kwaaltjes gehandicapt wordt in uw arbeid. Ook uw lichaam is in de verlossing begrepen. Gij meent misschien dat er geen wonderlijke genezingen meer zijn? Ik zeg u, er zijn geen andere dan wonderlijke genezingen! De Heiland doet Zijn wonderen niet alleen door apostelen, Hij doet ze ook door dokters en apothekers! Maar Hij doet ze! Mijn broeder, met uw moeilijkheden en hebbelijkheden, met uw gal en met uw zenuwen, geloof de verlossing van Christus! Laat uw ziel niet roepen tegen uw vleesch, maar laat uw hart met uw vleesch uitroepen tot den levenden God.

N. B.